

Received / Makale Geliş Tarihi 01.07.2025
Published / Yayınlanma Tarihi 30.09.2025
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 9 (58)
pp / ss 922-933

Research Article/Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.17234028
Mail: editor@pejoss.com

Dr. Öğr. Üyesi Sevim Karaalioglu

<https://orcid.org/0000-0003-1678-9168>

Samsun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, Samsun / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/02brte405>

Kentlerin Görsel Dokusu: Tipografik İzler ve Ritmik Yüzeyler

The Visual Texture of Cities: Typographic Traces and Rhythmic Surfaces

ÖZET

Kentler, mimari yapıları, kültürel sembeleri ve sokak yüzeylerine işlenmiş tipografik izlerle kimlik kazanır. Kentsel mekânlarda yer alan tipografiler, görsel dokuyla birlikte kültürel belleği, aidiyet duygusunu ve çeşitliliği görünür kılar. Bu bağlamda tarihi dokular, geçmişin izlerini günümüze taşıyarak kültürel belleğin görsel bir parçası hâline gelmektedir. Tipografi, yazılı bir ifade biçiminin yanı sıra kent belleğini ve bireylerin şehirle kurduğu bağı güçlendiren, mekânın ruhunu yansıtan görsel bir ifade dili olarak ele alınmaktadır. Kent yüzeylerindeki tipografik uygulamalar, bu zenginliği fark etmeye ve farkındalık uyandırmaya katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yaklaşımına dayanmakta olup, çeşitli kentlerde görsel dokuya etki eden tipografik öğeleri irdelemektedir. Çalışmada estetik ve kültürel boyutlar birlikte ele alınarak, mekânsal tipografik uygulamalar, tabelalar ve rastlantısal tipografi örnekleri incelenmektedir. Bu incelemeler; görsel etki, mekân-yüzey ilişkisi, ritim, renk ve tipografi gibi ölçütler çerçevesinde gerçekleştirilmekte ve kent kimliği ile kültürel doku arasındaki bağ vurgulanmaktadır. Böylece tipografi, gündelik yaşamı sıradanlıktan çıkararak toplumsal hafızayı güçlendiren bir öğe olarak önem kazanmaktadır. Kent yüzeylerinde iz bırakan tipografik öğelerin ritim ve yüzey ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi, kentsel kimliğin görsel belleğini güçlendirmektedir. Araştırma, bu yönüyle tipografi ve kent ilişkisine farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Sonuç olarak kent tipografisi, kentin özgün imzasını taşıyan ve kültürel belleğini yansıtan önemli bir görsel iletişim aracıdır.

Anahtar Kelimeler: Kent Kimliği, Görsel Doku, Tipografi, Grafik Tasarım, Görsel İletişim.

ABSTRACT

Cities acquire identity through their architectural structures, cultural symbols, and typographic traces inscribed on urban surfaces. Typographies embedded in urban spaces, together with the visual texture, render cultural memory, a sense of belonging, and diversity visible. In this context, historical textures carry the traces of the past into the present, becoming a visual component of cultural memory. Typography is regarded not only as a written form of expression but also as a visual language that reflects the spirit of place, strengthens urban memory, and reinforces the bond individuals establish with the city. Typographic practices on urban surfaces contribute to recognizing this richness and fostering awareness. This study is based on the descriptive analysis approach, one of the qualitative research methods, and examines the typographic elements that influence visual texture in various cities. Within the study, both aesthetic and cultural dimensions are considered, and spatial typographic practices, signage, and examples of incidental typography are analyzed. These examinations are carried out within the framework of criteria such as visual impact, space-surface relationship, rhythm, color, and typography, emphasizing the connection between urban identity and cultural fabric. Thus, typography emerges as an element that transforms everyday life from ordinariness while strengthening collective memory. The evaluation of typographic elements that leave traces on urban surfaces in the context of rhythm and surface relationships enhances the visual memory of urban identity. In this respect, the research offers a different perspective on the relationship between typography and the city. In conclusion, urban typography is evaluated as a significant means of visual communication that carries the unique signature of a city and reflects its cultural memory.

Keywords: Urban Identity, Visual Texture, Typography, Graphic Design, Visual Communication.

1. GİRİŞ

Kültür, ortak yorumlar, değerler ve davranışların bütünü olarak görsel mesajların çözümlemesinde aracıdır. Günümüzde görselliğin ve iletişimin ön planda olduğu çağda, tasarımcının ya da sanatçının estetikle kurduğu ilişki önemli olmakla birlikte artık yeterli değildir; sanatçının rolü, izleyiciye anlam aktarmaya odaklanan kültürel etkiye ve çabaya dönüşmüştür. Söz konusu durum özellikle kültürlerarası bağlamlarda belirginleşir. Dolayısıyla tasarım iletişiminin, kültürel bağlamı tanınması ve tipografi gibi görsel mesajların temsilinde dikkate alınması gerekir (Ho & Chau, 2025, s. 519). Kentlerin kimliği, mimari yapılarla estetik bir değer kazanırken, yüzeylere işlenen tipografik izler aracılığıyla kültürel bellek ve görsel doku da biçimlenmektedir. Tipografi, kentsel mekânda ritmik yüzeyler üzerinden kent kimliğini ortaya çıkaran önemli bir tasarım ögesidir. Böylece kentler, tipografik öğeler aracılığıyla okunabilen kültürel alanlara dönüşmektedir.

Grafik tasarımın temel ögesi olan yazı ve tipografik düzenlemeler, kentin mimari yapıları ve çevre donatıları üzerindeki yazı taşıyıcıları aracılığıyla kent estetiğinde önemli bir rol oynar. Bilgi verme, tanıtım yapma ve yönlendirme açısından vazgeçilmez olan bu uygulamalar; reklam ve dükkân tabelaları, yönlendirme işaretleri, apartman isimleri, duvar yazıları, grafitiler, sokak isimleri, numaralar, billboardlar ve afişler gibi yazı içeren ve iyi çözümlenmiş tipografik düzenlemeler kentin dokusuna estetik katkı sağlayabilmektedir (Şengel, 2019, s. 123). Bu bağlamda rögar kapakları ve hayalet tabelalar da dikkate değerdir. Rögar kapaklarının büyüleyici yönü, işlevselliğin yanında estetik bir değer de taşıyabilmeleridir. Çoğu zaman bir şehre veya bölgeye özgü olan bu kapaklar, tarihî ve kültürel ipuçları barındırarak tipografik biçim ve desenlere dair incelenilecek özgün örnekler sunabilir. Benzer şekilde hayalet tabelalar da özellikle eski sanayi merkezlerinde görülmekle birlikte, kırsal köylerde dahi rastlanabilen, geçmişin izlerini taşıyan tipografik öğelerdir (Villagomez, 2015). Böylece tipografik uygulamalar, gündelik yaşamın sıradan unsurları gibi algılsalar da kentsel mekânın estetik değerini ve kimliğini güçlendiren öğeler olarak önem kazanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, kent tipografisinin yalnızca yazılı bir iletişim biçimi değil, aynı zamanda kültürel belleği yansıtan ve estetik dokuyu şekillendiren bir araştırma alanı olarak önemlidir.

2. KENT KİMLİĞİ ve KÜLTÜREL DOKU

Kentler, insanlık tarihi boyunca demografik ve kültürel çeşitlilik gösteren yaşam alanları olmuştur. Barındırdıkları sosyal ve kültürel zenginlikler, bu alanların cazip yaşam merkezleri hâline gelmesini sağlamıştır. Kentlerde yaşayan toplumların temel gereksinimlerinden biri de iletişimdir. Bu ihtiyaçtan hareketle, kenti temsil eden ve dil birliği sağlayarak aidiyet duygusu kazandıran logo ve diğer kurumsal kimlik öğeleri kullanılmıştır (Aşçı & Uyan, 2025, s. 57). Kent sembolizmi, kitaplara, gazetelere, sinema ve televizyon filmlerine, şiiirlere veya şarkı sözlerine taşınır ve bu mecralarda işlenerek gerçekliğe yansıtılır. Böylece kent sembolleri, adeta yansımali bir aynalar oyunu içinde üretilir ve beslenir (Bilgin, 2011, s. 23). Bir kentin kimliği yalnızca mimari yapıyla değil, yiyecek ve içecekleri, giyim tarzları, müzikleri ve gündelik yaşam biçimleriyle de şekillenerek kimlik göstergelerine dönüşür.

Şehir, farklı sınıf ve karakterlerden milyonlarca insan tarafından algılanan ve deneyimlenen bir mekân olmanın ötesinde, sürekli değişim içinde olan dinamik bir yapıdır. Bu değişim, bireysel ya da toplumsal amaçları doğrultusunda şehri dönüştüren çok sayıda etken vardır. Şehir genel hatlarıyla belirli bir süre istikrarlı kalabilse de ayrıntılarda sürekli bir dönüşüm süreci yaşamaktadır (Lynch, 1959, s. 2). Bu dönüşüm, kentin kimliğini yeniden biçimlendirirken kültürel dokusunu dönüştürmekte ve böylece yeni anlamlar üretmektedir.

Kentler, yaşayan ve yaşatan gerçeklikleriyle insanlar gibi değerleri, adları ve kimlikleri olan alanlardır. Bu adlar, ne olduklarına dair veriler taşıyan birer gösterge niteliğindedir ve kentlerin kurumsal kimliklerini yansıtan grafik yüzleri de vardır. Yazışma, tanıtım ve bilgilendirme süreçlerinde kullanılan logolar bu kimliğin en önemli göstergelerindendir. Bunun yanında tabelalar, duyuru panoları, trafik işaretleri, bilgilendirme ve yönlendirme grafikleri de kentin niteliği hakkında çeşitli bilgiler aktaran önemli kimlik göstergelerindendir (Kayabaş & Sayın, 2022, s. 1423). Grafik tasarım öğeleri ve kentteki uygulamalar, reklam, ilan ve tanıtım kuralları çerçevesinde; tabelaların şehrin estetik ve mimari dokusunu bozmayacak, kentin doğal ve tarihi silüetiyle çelişmeyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir. Konum, renk, şekil ve boyut gibi unsurlar grafik tasarım ekibinin de yer aldığı yetkili birimlerce belirlenmelidir. Farklı boyut ve biçimlerde görsel kirlilik yaratan ticari tabelalar ile bina yüzeylerindeki düzensizlikler engellenmeli, tarihi yapılarda kullanılan malzemelerin dokuya uygun ve uyumlu olmasına özen gösterilmelidir (Akdağ Satır, 2023, s. 678). Bu bağlamda kentlerde ortak bir dil birliğinin oluşturulması hem estetik bütünlüğün korunmasına hem de kent kimliğinin sürdürülebilirliğine katkı sağlayarak görsel kirliliğin önüne

geçilmesini mümkün kılacaktır. Bu göstergeler, görsel düzenlemelerin ötesinde kent kimliği ve kültürel belleğin oluşumunu da etkilemektedir.

Bireyler, bağlı oldukları toplumların ve topluluğun oluşturduğu coğrafi etmenlerin kendi benliklerine yaptıkları katkıları zamanla içselleştirir. Bu bağlamda, insan varlığını öne çıkarırken kimlik de ait olduğu yapıyı koruyarak, küresel ölçekte tekdüzelikten ayrılmadan bir direniş noktası oluşturabilir. Kültürel kimlik, gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte sürekli değişim geçirir; ancak toplumlar, kendi iç dinamikleriyle bu kimliği korumaya çalışmaktadır. Hiçbir kültür, kendini koruyamadan, yaymadan ve içselleştirmeden varlığını sürdüremez. Bu nedenle aidiyet, tanıma ve yaygınlık önemli bir gereklilik hâline gelir (Gezgin & İralı, 2017, s. 51). Kentin kurumsal kimliğinin başarılı olabilmesi için birçok faktör dikkate alınmalıdır. Kent kimliğini özgün ve cazip kılmak için şehrin “karakteri” öne çıkarılmalı ve ayırt edici özellikleri kimliğe yansıtılmalıdır. Bu karakteri ortaya koymak için yaratıcı fikirler geliştirilmeli, semboller kullanılmalı ve kentin tarihsel ile kültürel değerleri görsel ve anlatımlara yansıtılmalıdır. Şehrin markalaşmasında hem yaşayanlar hem de ziyaretçiler için erişilebilir olması, yaşamı kolaylaştırması, kültürel ve tarihsel mirasın görünür kılınması ve etkinliklerin düzenli bir takvimle gerçekleştirilmesi büyük önem taşır (Pilici, 2019, s. 103). Bu bağlamda kentlerin belleği sadece tarihî yapılarla değil, gündelik yaşamın içinden çıkan görsel ifadelerle de oluşur. Grafiti, duvar yazıları, sokak tabelaları ya da mağaza vitrinlerindeki tipografiler, yazının kentsel yüzeylerdeki katmanları kentin kimliğinin bir parçasıdır. Böylece kent, işlevselliğin ötesinde okunabilir ve anlam taşıyan bir mekân hâline gelir. Bu değerlerin korunması ve sürdürülebilirliği de oldukça önemlidir. Nitekim ülkemiz, tarihsel ve kültürel açıdan güçlü bir kimliğe sahip olmasına rağmen, bu zengin birikimden hareketle bütüncül bir tasarım yaklaşımının yeterince geliştirilememesi, şehirlerin özgün kimlik oluşturma süreçlerinde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent kimliğinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına dair güncel bir örnek, dünyanın en işlevsel şehrini yaratmayı hedefleyen Helsinki’nin kurumsal kimlik çalışması gösterilebilir (Görsel 1). Tasarımda, kentin en bilinen sembolü olan 400 yıllık Helsinki armasından esinlenilmiştir. Dalga motifi, şehrin kıyı konumuna, mimari detaylarına ve büyüleyici zıtlık ve deneyimlerine gönderme niteliğindedir. Şehir ve doğa, hareketli kent yaşamı ve dinginlik, dört mevsim gibi zıtlıkları buluşturarak yeni bir kentsel enerji dalgası yaratır. Renk paleti, arma, katedral kubbesi, toplu taşıma sistemi ve Suomenlinna Deniz Kalesi gibi şehrin simgelerinden alınan renkleri bir araya getirir. Helsinki Grotesk ise şehir için özel olarak tasarlanmış, dalgalı detaylarıyla klasik ve zamansız bir karakter taşıyan bir yazı tipidir. Bu yazı tipi, kartvizitlerden tabelalara ve dijital platformlara kadar tüm iletişimlerde tutarlılık sağlamaktadır (Werlik, 2024). Dolayısıyla kent kimliği bağlamında, tasarım öğelerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması şehirlerin marka değerini güçlendiren önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Bu örnek, kent kimliğinin grafik tasarım öğeleriyle nasıl bütünleştirilebileceğini göstermektedir.

Görsel 1. Helsinki kent kimliği örneği.

Günümüzde şehirler artık birer marka olarak değerlendirildiğinden, logo ve görsel kimliklerinde yeni yazı karakterleri tercih edilmektedir. Bir şehrin marka olma yolundaki en önemli ve ilk adım, ona bir logo tasarlamaktır. Yeni bir kimlik ise yeni bir yazı karakteri kullanmaktan geçmektedir (Boğ, 2019, s. 111). Sonuç olarak, kent kimliği ve kültürel doku arasındaki bütünleşme, şehirlerin kendine özgü kimliklerini korurken aynı zamanda küresel ölçekte görünürlük kazanmasını sağlar. Helsinki örneği, bu sürecin tasarım aracılığıyla nasıl somutlaştığını ortaya koyan güncel bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

Kentler sürekli değişim içinde olan dinamik yapılar olsa da, bu değişimin sürdürülebilir biçimde ilerlemesi kent kimliğinin korunmasına bağlıdır. Zamansal ve mekânsal yapıda yaşanan bozulmalar, kentin kimliğini zayıflatır ve uzun vadede yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakır. Günümüzde ise kent kimliği, dijital platformların sunduğu imkânlarla daha görünür ve etkileşimli bir hâle gelmiştir. Sosyal medya kampanyaları, çevrimiçi logolar, dijital afişler ve mobil uygulamalar aracılığıyla şehirler kendi kimliklerini küresel ölçekte yaygınlaştırmaktadır. Bu süreçte dijital tipografi, logolar ve tekrarlanan görsel düzenler,

kentin ritmik yüzeylerini sanal ortama taşıyarak yeni bir görsel doku üretmektedir. Böylece kentler yalnızca fiziksel mekânlarla değil, dijital ortamda da temsil edilen markalara dönüşmekte ve dijital belleğin oluşumunda önemli bir rol üstlenmektedir.

3. TIPOGRAFI ve MEKAN İLİŞKİSİ

“Tipografi kelimesi, kökenini Orta Çağ Latincesindeki *typographia* kelimesinden alır; bu kelime *harf baskısı* anlamına gelir ancak aynı zamanda dizilmiş metnin tarzı, düzeni veya görünümüne de atıfta bulunur” (Calori & Vanden-Eynden, 2015, s. 127). “Tipografi, yazılı bir fikrin görsel biçimde verilmesi anlamına gelir. Görsel biçimin seçimi, yazılı bir fikrin okunabilirliğini ve okuyucunun okuduklarına karşı duygularını önemli ölçüde etkiler” (Ambrose & Harris, 2013, s. 55). İnsanlık tarihi boyunca farklı iletişim biçimleri ve ortamları ortaya çıkmış olsa da yazı özgün varlığını korumaya devam etmekte ve iletişimdeki etkin ve işlevsel önemini korumaktadır. Varlığını sürdürmeyi başaran yazı bu gücü en yalın, soyutlanmış semboller ya da göstergeler oluşundan ve de sonsuz seçenekli yeniden düzenlenebilir yapısından almaktadır (Sarıkavak, 2014, s. 52). Her konu, ihtisas ya da ilgi alanı geçmişe dayalı bir kültüre dayanır. Öncesi, örnekleri, gelişimi ve verilmiş ürünleri bilmek, o alanla ilgilenenlerin derinliğini ve mesleki hakimiyetini geliştirir. Bu nedenle her görsel iletişim tasarımcısı, grafik tasarımcısı bu kültür ile kendini zenginleştirmelidir. Bu açıdan bakıldığında, yazı ve tipografinin geçmişi insanlığın geçmişidir (Uçar, 2004, s. 108).

Tipografi, günümüzde yalnızca bilgi ve mesajın anlaşılır bir form diliyle iletilmesini değil; aynı zamanda bir tarz, kişilik, görsel dil ve özgün bir imge olarak ortaya konan bir eleman olma iddiasını taşımaktadır (Uçar, 2004, s. 106). Mekana özgü tasarlanan alfabeler, ziyaretçilere net bir mesaj vermekle birlikte, bazı alfabeler tamamen mekânsal bir gösteri sunmak için tasarlanır. Bu tarz işlerin alametifarikası, ölçeğin ironik kullanımı ve şaşırtıcı materyal seçimidir. Ortaya çıkan bu ‘gösteri’, ne bir megafon gibi seslenir ne reklam yapar ne de politik mesaj taşır; daha çok harflerden inşa edilmiş bir sanat eseri olarak düşünülmelidir (Heller & Anderson, 2023, s. 13). Kent mekânındaki tabelalar, afişler, yönlendirme grafikleri ve mimari yapılarda kullanılan tipografik öğeler, görsel dokunun bir parçası olarak çevreyle güçlü bir bağ kurmakta, estetik değer katma, bilgi aktarma ve aidiyet oluşturma işlevleriyle kentin görsel hafızasında yer edinmektedir.

Tipografi, yalnızca kendi başına değil, bütünsel bir tasarımın parçası olduğunda etkili bir mesaj iletebilir. Çevresel tipografi çalışmalarında öne çıkan dört bilişsel yaklaşım tasarım sürecinde dikkate alınmalıdır. Büyük puntolar uzaktan fark edilmeyi kolaylaştırırsa da doğru konumlandırılmış küçük yazılara göre okunması zor olabilir. Geniş bir sistemin parçası olan yazılar neredeyse hiç okunmadan bile anlamlandırılabilir ve bu durum, çevresel grafik tasarımcılar için olumlu bir gelişmedir (Berger, 2014, s. 14). Tipografi, kendine özgü kişilik özellikleriyle görsel kimliğin oluşumunda kilit bir unsurdur. Bir yazı, seçilen fonta göre ağırbaşlı, geleneksel, modern ya da bambaşka duygular uyandırabilir (Ambrose & Harris, 2017, s. 143). Ayrıca çağdaş tipografide antik harflerin kullanımı, uyum ya da uyumsuzluk sağlandığında son derece tatmin edici sonuçlar ortaya koyar. Tasarımcılar için eskimiş metal ya da ahşabın dokusuna temas etmenin verdiği hissi başka hiçbir şey dolduramaz (Heller & Anderson, 2023, s. 36). Bu yaklaşım antik harflerin çağdaş yüzeylerde yarattığı görsel etki, tipografiye hem tarihsel bir derinlik hem de görsel bir dinamizm kazandırmaktadır.

Mimari yapılar insanların nasıl yaşadığını ve mekânı nasıl kullandığını yansıtır. Benzer şekilde insanlar da mesajlarını aktarmak için metinleri kullanırlar. Metinlerin biçimi ve kullanımları, insanların ve bulundukları yerin karakterini gösterir. İyi bir tipografi, tarihi çağrıştıran, değişen yaşam tarzlarını ve eğilimleri yansıtan ve insanların davranışlarını etkileyen bir yer duygusu yaratır (Sugita, 2019). Bu bağlamda cephe tabelaları, bir binanın en dikkat çekici ve görünür özelliklerinden biridir. Yine de çoğu zaman en az özen ve beceriyle uygulanan bölümdür. Kamu alanıyla daha iyi iletişim kuran bir mimari istiyorsak, yazının iyi binaların inşasında küçük ama ayrılmaz bir unsur olarak kabul edilmesi gerekir. Eğer her bina bir hikâye anlatıyorsa, cephesindeki yazılar bu hikâyenin açılış cümlesidir. Bu yazı, doğru yere ulaştığını söyleyen sokak numarasıdır, bir karargâh üzerindeki yetki sembolüdür, kütüphane, hastane ya da adliye olduğunu bildiren başlıktır. Cephe yazıları, kullanıcılar ve yoldan geçenler için göstergebilimsel bir ana giriş işlevi görür ve bir binanın en belirgin ve görünür öğelerinden biridir (Type, 2022).

Tipografinin mimariyle bütünleşen işlevi, farklı dönem ve üsluplara ait yapılar üzerinden daha somut biçimde gözlemlenebilir. Bu bağlamda Aziz Petrus Bazilikası ve Guggenheim Müzesi dikkat çekici iki örnek sunmaktadır (Görsel 2). Aziz Petrus Bazilikası ve Guggenheim Müzesi, farklı dönem ve üsluplara ait olmalarına rağmen tipografinin mimarideki işlevini etkileyici biçimde ortaya koymaktadır. Aziz Petrus Bazilikası’nda yer alan altın yaldızlı yazıtlar, yapının dini anlamını güçlendirirken mimariyle bütünleşen

bir ifade sunar. Guggenheim Müzesi'nin cephesindeki modern ve sade tipografi ise yapının organik formlarına uyum sağlayarak kurumsal kimliğini öne çıkarmaktadır. Her iki örnek de yazının yalnızca bilgilendirici değil, estetik ve mekânsal bir unsur olarak yapı ile bütünleştiğini göstermektedir. Dolayısıyla tipografi, mimariyle bütünleştiğinde hem bilgi iletimini kolaylaştırır hem de mekâna özgün bir kimlik kazandırır.

Görsel 2. Aziz Petrus Bazilikası (solda), mimarlar: Donato Bramante ve diğerleri.
Guggenheim Müzesi (sağda), mimar: Frank Lloyd Wright.

New York'taki Museum of Modern Art (MoMA), tipografiyi yapının dikey cephesinde kullanarak kentsel mekân ile güçlü bir ilişki kurmaktadır (Görsel 3). Dikey olarak konumlandırılan yazı karakteri, binanın yüksekliğini vurgulamakta ve ziyaretçilere yönlendirici bir görsel işaret sunmaktadır. Bu yaklaşım, tipografinin yalnızca bilgi aktarma değil, aynı zamanda mekânın algısal deneyimini şekillendirme işlevini de ortaya koymaktadır. MoMA PS1'de kullanılan tipografi (Görsel 4) beton yüzey üzerine uygulanarak mekânın malzeme diliyle bütünleşmektedir. Yazı karakterinin doğrudan yüzeye işlenmiş gibi görünmesi, tipografiyi mimari bir öğeye dönüştürmektedir. Bu yaklaşım, tipografinin malzemeyle birleşerek mekânsal kimliği güçlendirdiğini ve yapının kentsel dokuda bir iz bıraktığını göstermektedir.

Görsel 3. New York Museum of Modern Art (MoMA) cephesinde tipografi kullanımı.

Görsel 4. MoMA PS1'de yüzey üzerine uygulanmış tipografi örneği.

Tipografi, insanların sosyal ve kültürel pratiklerini yansıtan, kentsel dokunun ayrılmaz bir parçasıdır. Aynı zamanda kent dinamiklerini de etkilemektedir. Bununla birlikte, mevcut araştırmalar, tipografinin kentsel bağlamlardaki öneminin kapsamlı biçimde incelenmediğini göstermektedir (Kumar vd., 2025, s. 2779). Tipografinin mekânsal algı üzerindeki etkilerini incelemek, bireylerin kenti okuma biçimlerini anlamak ve kentsel tasarımda daha bütüncül yaklaşımlar geliştirmek açısından önem taşımaktadır.

4. KENT DOKUSU BAĞLAMINDA TİPOGRAFİK İZLER ve YÜZEYLERİN İNCELENMESİ

Bu bölümde, kent dokusu bağlamında seçilen tipografik öğeler betimsel analiz yöntemiyle incelenmektedir. Tabelalar, kültürel dokular, rastlantısal tipografik uygulamalar, duvar yazıları ve grafitiler; yüzey ilişkisi, ritim, renk ve kompozisyon ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu incelemeler, tipografinin estetik katkısını değerlendirmenin yanı sıra, kent kimliği ve kültürel bellek üzerindeki etkilerini de vurgulamaktadır.

Kent belleğinde tipografinin görsel etkisi farklı şehirlerde özgün biçimlerde görülmektedir. Bu bağlamda Amsterdam, tipografi ile mimarinin bütünleştiği dikkat çekici bir örnek sunmaktadır (Görsel 5). Amsterdam'daki tasarımcılar, kenti çeşitli biçimlerde karmaşık ve yenilikçi sanat ile tasarımlarla donatarak değerlendirmektedir. Tipografi Amsterdam'da kaligrafi, art deco, neon, oyma ya da illüstrasyon gibi pek çok farklı biçimlerde karşılaşılmaktadır. Amsterdam, deneysel tasarım çalışmaları ve yeni teknolojilerin bir araya geldiği bir kent olarak tipografik açıdan zengin örnekler sunmaktadır. Tipografi, Hollanda tasarımının uzmanlık alanlarından biridir ve şehir genelinde yaygın olarak görülür. Burada tipografinin mimariyle bütünleştiği görülmektedir; sözcükler binayı sararak yapının çizgilerini akışkan ve düzenli bir ritim içinde izlemektedir (Nakagawa, 2018). Örnekte, yazıların düzenli kompozisyonu binanın modern çizgilerini öne çıkarırken; kent kimliği bağlamında Amsterdam'ın tasarıma verdiği önemi de yansıtmaktadır. Böylece tipografi, estetik bir görüntü sunmanın yanı sıra kültürel belleği öne çıkaran ve mekâna aidiyet duygusu kazandıran bir ifade biçimine dönüşmektedir.

Görsel 5. Amsterdam'da mimariyle bütünleşmiş tipografik tasarım örneği.

Kent belleğini oluşturan tipografik izler, görsel etkisinin yanı sıra işlevsellik bakımından da önem taşır. Çünkü grafik sistemlerinin temel amacı, bilginin açık ve anlaşılır biçimde iletilmesidir. İzleyicilerin bilgiyi kolayca algılayabilmesi için okunabilir tipografi gereklidir. Ancak bazı yenilikçi yazı tipleri, biçimsel açıdan estetik görünebilse de yönlendirme sistemlerinin temel işlevi olan okunabilirliği karşılamakta yetersiz kalabilmektedir (Calori & Vanden-Eynden, 2015, s. 133). Çevresel tipografi, fiziksel çevre içerisinde kullanılan yazılardır ve çevre içinde, kamusal binalarda, ofislerde, galerilerde ve sokaklardaki tabelalardaki kullanımıyla etrafımızı sarar. Yazı, etkili olabilmek için hem yeterli büyüklükte hem de belli bir uzaklıktan okunabilir olmalıdır (Ambrose & Harris, 2017, s. 57).

Amsterdam'daki Vanmoof stüdyosunun tabela örneğinde (Görsel 6), sade ve kolay okunabilir tipografi kullanımı, Hollanda tasarım geleneğinin temel özelliklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Siyah zemin üzerine uygulanan beyaz harfler, kontrast oluşturarak hem okunurluğu artırmakta hem de mekânın görsel algısını güçlendirmektedir. Mekânın dokusu ile geometrik harflerin yalınlığı arasındaki karşıtlık, mekâna estetik bir değer katmaktadır. Kent kimliği bağlamında ise bu uygulama, Hollanda tasarımının karakteristiği olan işlevsellik ve görsel sadeliği yansıtarak Amsterdam'ın kentsel belleğine katkı sağlamaktadır.

Görsel 6. Vanmoof tabelası, Amsterdam.

Görsel iletişim tasarımında vernakülerin tek bir tanımı olmadığı, kapsamının sınırlarının muğlak olduğu, yerelin getirdiği zenginlikten yola çıkarak nostaljik bir ürün, ilham kaynağı, düşünme yöntemi ve tasarım tutumu/anlayışı olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Her kent, köy veya kasaba benzersiz bir tipografik mirasa sahiptir. Günlük yaşamın dinamiğinde fark edilmeyen ancak etkin olarak kullanılan tabela, apartman ya da duvar yazıları, bezemeler ve farklı grafik üretim teknikleriyle oluşturulmuş tipografiler, kentin görsel kültürünün parçasıdır ve bu özellikleriyle tasarımcıların beslendikleri temel kaynakları oluştururlar (Ertürk, 2019). Vernaküler tipografiye yönelik çalışmalar, kentlerin görsel belleğinin kayıt altına alınmasına önemli katkılar sunmaktadır. Bu alandaki araştırma ve uygulamaların artması, günümüze ulaşabilmiş tipografik çalışmalara ilişkin farkındalığın artmasına, mevcut örneklerin korunmasına ve geleceğe aktarılmasına yönelik girişimlerin teşvik edilmesine de olanak tanımaktadır. Bu bağlamda Nikki Villagomez'in *Culture + Typography: How Culture Affects Typography* adlı kitabında yer alan yönlendirme örneği (Görsel 7), tipografinin mekânsal yüzeylerde nasıl bir yönlendirme işlevi üstlendiğini göstermektedir. Bu tipografik uygulamada, 'ENTER' kelimesinin harfleri zamanla yıpranarak yüzeyle bütünleşmiştir. Harflerin ritmik yapısı, geometrik düzeni, lekesel dokuları ve ışık-gölge etkileri farklı bir görsel algı yaratmaktadır. Yüzeyle bütünleşmesi ve kontrast etkisi, tipografiye estetik ve kültürel açıdan özgün bir değer kazandırmaktadır.

Görsel 7. Nikki Villagomez'in *Culture + typography: How culture affects typography* adlı kitabından yönlendirme örneği. Greer, South Carolina, s. 179 (2015).

Görsel 8’de yer alan ‘St. Jansbrug’ yazısı, tipografinin kent belleğindeki izlerini yansıtan örnekler arasındadır. Köprü üzerinde kullanılan harf formlarında el işçiliğinin izleri belirgindir. Kalın, köşeli ve geometrik yapıya sahip harfler, mekânın işlevsel kimliğiyle bütünleşmektedir. Harflerin formu yalın ve okunaklıdır, bu yönüyle kent içindeki yönlendirme işlevini yerine getirirken aynı zamanda estetik bir görünüme sahiptir. Boyadaki dökülmeler, lekese izler ve zamanla oluşan aşınmalar, yazıyı mekânın tarihsel katmanlarının bir parçası hâline getirmiştir. Bu tipografik uygulama, yönlendirme işlevi taşımakla birlikte, kentin gündelik yaşamına dair izleri de yansıtmaktadır. Yüzeyle bütünleşmiş tipografi, Amsterdam’ın kültürel belleğine katkı sağlayan özgün bir görsel ifade biçimine dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Görsel 8. St. Jansbrug köprüsü üzerinde yer alan tipografik isimlik. Amsterdam (Anton Kurvers tarafından 1930’da tasarlanan yazı karakteri).

New Jersey Sahne Sanatları Merkezi’nin cephesinde yer alan tipografik düzenleme (Görsel 9), kentsel belleğe etki eden tasarım örnekleri arasındadır. Cephede kullanılan büyük puntolu, farklı kalınlıklara sahip ve çeşitli yönlerde yerleştirilmiş sözcükler, ritmik bir yüzey etkisi oluşturarak yapının mimari formuyla bütünleşmektedir. “MUSIC”, “THEATER”, “DANCE” ve “POETRY” gibi kelimeler merkezin işlevini vurgularken, tipografinin yönlendirme işleviyle estetik değerini de birleştirmektedir. Renk uygulamaları ve ritmik kompozisyon düzenleri, cepheyi sıradan bir mimari yüzey olmaktan çıkararak bir iletişim alanına dönüştürmektedir.

Görsel 9. New Jersey Sahne Sanatları Merkezi için tasarlanan tipografik cephe uygulaması (Pentagram, Paula Scher).

Kentlerin kendine özgü kimliklerini yansıtan tipografik uygulamalar, çoğu zaman şehrin tarihsel katmanlarını yansıtmaktadır. Örneğin, Napoli’deki kent tipografisi hem kültürel bellek hem de yerel kimlik açısından farklı örnekler sunmaktadır. Napoli’de metro girişi üzerine yazılmış “NAPOLI” yazısı (Görsel 10), bunun dikkat çekici örnekleri arasındadır. Napoli’nin çok katmanlı tarihsel dokusu göz önünde bulundurulduğunda, harflerin kırık ve parçalı formu, kentin bu katmanlı yapısını sembolize eden bir tasarım dili olarak değerlendirilebilir. Yazının eksilti görünümlü, yüzeydeki taş dokusuyla bütünleşerek hem yıpranmışlık hem de süreklilik hissi yarattığı görülmektedir. Kentler, kendi kimliklerini yansıtan ve mekânsal belleğe kazınan kendine özgü tipografik ifadelerle sahiptir.

Görsel 10. Napoli, Toledo metrosu girişinde yer alan ‘NAPOLI’ tipografisi. (Yazar arşivi, 2023).

Napoli’de kentsel belleğin en dikkat çekici izlerinden biri, spontane biçimde yazılan tipografik duvar yazılarıdır. Görsel 11’deki örnekte olduğu gibi, kelimeler düzenli bir bütünlükten ziyade parçalı bir kolaj şeklinde yüzeye dağılmakta ve farklı boyut, renk ve formlarıyla ritmik bir doku oluşturmaktadır. Siyah, beyaz ve kırmızı tonlarının kontrastı, gri taş duvarın dokusuyla bütünleşerek görsel etki yaratmaktadır. Bu uygulama, Napoli’de oldukça yaygın bir tipografik ifade biçimine dönüşmüştür. Yıpranmış duvar dokusu ile tipografik öğelerin oluşturduğu kontrast, mekâna estetik ve kültürel bir katman eklemektedir. Bu yaklaşım, tipografinin okunabilirliğin ötesine geçerek kentsel bellekte iz bırakan görsel bir yüzey işlevi üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Görsel 11. Tipografik duvar yazıları, Napoli, İtalya (Yazar arşivi, 2023).

Grafitiler, kentsel yüzeylerde görülen en yaygın tipografik izlerden biridir. Kamusal alanda spontane biçimde üretilerek ritmik yüzeyler oluşturan, sosyo-kültürel bir ifade aracı olarak dikkat çekmektedir. Kent dokusunda bireysel ya da toplumsal mesajları aktararak yeni katmanlar oluşturmaktadır. Bu yönüyle grafitiler, görsel bir ifadenin yanı sıra kimlik, aidiyet ve ritmik yüzeylerin bir yansımasıdır.

Sokak sanatının bir kentin vazgeçilmez parçası olarak görülmesinin en önemli nedenlerinden biri, özgürlük ve yaratıcılığı temsil etmesidir. Sanat aracılığıyla fikirlerimizi iletebilir, duygularımızı ifade edebilir ve başkalarıyla etkili bir şekilde bağlantı kurabiliriz. Dolayısıyla, sokak sanatı açısından zengin bir şehir sakinlerinin sesine değer veren ve seçtikleri yollarla ifadelerini destekleyen aktif, özgür ve yaratıcı bir şehir olarak görülebilir. Ayrıca sokak sanatı, bir topluluğu oluşturan farklı grupları ortaya çıkarıp temsil ettiği için çeşitliliği de teşvik eder ve bu da şehri zenginleştirir (Crossmagri, 2025). Genel olarak

tasarımcılar, özelde ise tipograflar, kendi deneyimlerinden ve içinde bulundukları çevreden beslenerek çalışmalarına etki eden referanslar edinirler. Bu bağlamda grafiti yazımı da bu referanslardan yalnızca biridir. Her ne kadar grafiti çoğu insan için okunaksız görünebilse de hedef kitlesiyle iletişim kurmada daima etkilidir; çünkü bu kitle, harf ve kelimeleri alışılmışın dışında ya da farklı biçimlerde algılamaya fazlasıyla aşınadır (Craveiro, 2017, s. 82). Grafiti, genellikle şehir duvarlarını kaplayan parlak renkler ve güçlü imgelerle tanınır. Ancak, kelimelere odaklanan bir türü de vardır: kelime grafitisi. Bu tür her zaman toplumu değiştirmeyi amaçlamaz, bazen kişiseldir. Sanatçılar, isimler, etiketler ya da etkili cümleler aracılığıyla düşüncelerini, duygularını ve kimliklerini ifade eder. Böylece hem kendilerini kentsel ortamda var ederler hem de iç dünyalarını çevrelerine yansıtırlar (Design Shifu, 2025).

‘Hello from Norway’ imzalı grafiti örneği (Görsel 12), tipografinin kentsel mekândaki varlığını ortaya koymaktadır. Parlak mor, mavi ve turuncu renklerin kontrastı, gri ve nötr duvar yüzeyi üzerinde dikkat çekici bir görünüm yaratmaktadır. Duvarın pürüzlü dokusu ile grafitinin canlı renkleri arasındaki karşıtlık, eski ve yeninin birlikteliğini vurgulayarak mekânın görsel belleğine dinamizm katmaktadır. Kıvrımlı, üst üste binen harf formları yüzeyde ritmik bir etki oluşturmaktadır.

Görsel 12. ‘Hello from Norway’ imzalı grafiti örneği. Budva, Karadağ. (Yazar arşivi, 2025).

Galata’da uygulanan grafiti örneğinde (Görsel 13, solda) siyah renkle duvar yüzeyine işlenen harf formları, dikkat çekici bir görsellik sunmaktadır. Harflerin kıvrımlı ve abartılı biçimleri, yüzeyde dinamik bir hareket hissi vererek ritmik bir görsel etki sağlar. Mekânın duvar dokusu ile grafitinin akışkan çizgileri arasındaki karşıtlık, yüzeye hareket katmaktadır. Bu örnek, bireysel imza (tag) üzerinden sanatçının kimliğini öne çıkarırken aynı zamanda İstanbul’un kültürel çeşitliliğine tipografik bir katman eklemektedir. Benzer şekilde Atakum’da bulunan grafiti örneğinde (Görsel 13, sağda) mor ve sarı renklerin kontrastı, gri beton yüzey üzerinde görsel etki oluşturmaktadır. Renklerin canlılığı, duvarın nötr dokusunu kırarak mekâna dinamizm kazandırmakta, tipografinin kent belleğinde bıraktığı izleri yansıtmaktadır. Harf formlarının kıvrımlı yapısı ve arka plandaki boya akıntıları, yüzeyde hareketli ve ritmik bir kompozisyon etkisi yaratmaktadır.

Görsel 13. Grafiti örnekleri. MR imzalı çalışma (solda), Galata, İstanbul. Asem Pan imzalı çalışma (sağda), Atakum, Samsun, 2021 (Yazar arşivi, 2025).

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, tipografinin kent belleği ve kimliği üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Farklı şehirlerden seçilen örnekler üzerinden tipografinin ritmik yüzeyler, mekân-yüzey ilişkileri ve görsel doku bağlamındaki rolü irdelenmiştir. Tipografinin bir iletişim aracı olmasının yanı sıra mekanlarda kurduğu ilişki, yarattığı ritim ve görsel etki kentsel belleği ve aidiyet duygusunu güçlendiren, kent kimliğini görünür hale getiren bir ifade biçimidir. Kentlerde karşılaşılan temel sorunlardan biri, düzensiz reklam panoları, estetik kaygılardan yoksun tabela düzenlemeleri ve plansız uygulamaların estetik uyumu bozarak kentsel görsel dokuyu zedelemesi ve kent kimliği bilincini olumsuz etkilemesidir. Tarihsel ve kültürel açıdan zengin bir mirasa rağmen, mekânsal bütünlüğü ve kültürel dokuyu olumsuz etkileyen uygulamalar, kent kimliğinin sürdürülebilir ve bütüncül bir dil üzerinden inşa edilmesini engellemektedir. Bu bağlamda, mekânsal tipografik uygulamalar estetik ölçütlere ve mekânsal bütünlüğe uygun biçimde planlanmalı, tipografik tasarımlar tarihsel dokuyla bütünleşerek etkili bir görsel dil oluşturmalıdır. Üniversiteler, tasarımcılar ve yerel yönetimler arasında kurulacak iş birlikleriyle, kent belleğini güçlendiren ve kimliği görünür kılan tipografik uygulamalar hayata geçirilebilir. Nitekim bu bağlamda dünyada başarılı örnekler bulunmaktadır. Örneğin, tipografinin mimari yüzeylerle bütünleşmesi, cephe tipografisi uygulamaları ve kentlerin kurumsal kimlik çalışmaları, kentsel kimliğin özgün bir görsel dil üzerinden nasıl güçlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Kent belleğinin korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi için, kentsel yüzeylerde yer alan tipografilerin sistemli biçimde belgelenmesi önemlidir. Bu alanda yürütülecek projeler, tipografik çeşitliliğin görsel doku ve mekân ilişkileri bağlamında görünür olmasına ve kentsel kimliğin özgün çalışmalarla öne çıkarılmasına katkı sağlayabilir. Bu tipografilerden yeni yazı karakterleri üretmek, tasarım projeleri aracılığıyla görünürlüklerini artırmak mümkündür. Dolayısıyla tipografi, kültürel mirasın belgelenmesine ve kent kimliğinin sürdürülebilir şekilde inşasına katkı sağlayan, önemini ve işlevini koruyan görsel tasarım ögesi olarak önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdağ Satır, D. (2023). Tarihi kent dokusunun korunmasında grafik tasarımın rolü. *İdil*, 105 (2023 Mayıs): s. 673–682. Doi: 10.7816/idil-12-105-10
- Ambrose, G. & Harris, P. (2013). *Yaratıcı tasarımın temelleri*. Literatür.
- Ambrose, G. & Harris, P. (2017). *Görsel tipografi sözlüğü*. Literatür.
- Aşçı, S., & Uyan, Ö. (2025). Kent kimliğinin görsel ifadesinde logonun reri: Çanakkale Belediyesi örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 51-59.
- Berger, C. (2014). *Typography, placemaking and signs: Part I – The history of typography and place* (SFI White Paper Series). Signage Foundation, Inc.
- Bilgin, N. (2011). Sosyal düşüncede kent kimliği. *İdealkent*, (3), 20-47.
- Boğ, K. E. E. (2019). Şehir kimliği ve yazı karakteri ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 61, 109–121. <https://doi.org/10.46237/dpusbe.2019.61>
- Calori, C., & Vanden-Eynden, D. (2015). *Signage and wayfinding design: A complete guide to creating environmental graphic design systems* (2nd ed.). John Wiley & Sons.
- Craveiro, R. (2017). The influence of graffiti writing in contemporary typography. *SAUC-Street Art and Urban Creativity (repository)*, 3(2), 65-83. <https://doi.org/10.25765/sauc.v3i2.82>
- CrossMagri. (2025). *This is why street art is an important part of cities' identity*. <https://crossmagri.com/this-is-why-street-art-is-an-important-part-of-cities-identity/>
- Design Shifu. (2025). Graffiti with words: Revolutionizing street art with typography. https://designshifu.com/graffiti-with-words-revolutionizing-street-art-with-typography/?utm_
- Ertürk, M. (2019). Görsel iletişim tasarımında bir tasarım yaklaşımı olarak vernaküler. *Sanat Dergisi*, (34), 174-182.
- Gezgin, S. & İralı, A. E. (2017). Modern ortamda kültürel kimliğin sayısal yansımaları. *İletişim ve Kültür*. Ed: Suat Gezgin ve Tuğba Akdal. Eğitim Yayınevi.

- Heller, S. & Anderson, G. (2023). *Tipografi fikirler kitabı*. Ketebe.
- Ho, A., & Chau, R. (2025). The influence of culture on typeface perception and design. In *Human Interaction and Emerging Technologies (IHET 2025)* (Vol. 197, pp. 518–528). AHFE International. DOI: 10.54941/ahfe1006745
- Kayabaş, T. D., & Sayın, Z. (2022). Grafik tasarım bağlamında kent kimliğinde bilgilendirme ve yönlendirme grafiklerinin önemi. *Art-E Sanat Dergisi*, 15(30), 1403-1429. <https://doi.org/10.21602/sduarte.1183096>
- Kumar, R., Yadav, D., Dhar, D., & Urala, G. H. G. (2025). Typography in urban and built environment: Influence on human perception. *Civil Engineering and Architecture*, 13(3A), 2769-2782. <https://doi.org/10.13189/cea.2025.131341>
- Lynch, K. (1959). *The Image of the City*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Nakagawa, C. (2018). *The interaction between typography and architecture in Amsterdam*. <https://medium.com/@corinnenakagawa/the-interaction-between-typography-and-architecture-in-amsterdam-7af6c99dc6d6>
- Pilici, E. (2019). Kent kimliğinin kurumsallaşması ve markalaşması. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 4(9), 95-107.
- Sarıkavak, N. K. (2014). *Kaligrafik ve tipografik deneysel tasarımlar*. Grafik Kitaplığı.
- Sugita, M. (2019). Urban typography: A glimpse into a world of local typefaces in Japanese cities, and their survival. <https://worldarchitecture.org/architecture-news/eczge/urban-typography-a-glimpse-into-a-world-of-local-typefaces-in-japanese-cities-and-their-survival.html>
- Şengel, Ş. (2019). Mimaride tipografik unsurlar ve kent estetiğine etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 119-134.
- Type. (2022). Typography's lost place in architecture. <https://www.type.ie/blog/typographys-lost-place-in-architecture>
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım*. İnkılap Kitabevi.
- Villagomez, N. (2015). *Culture + typography: How culture affects typography*. HOW Books.
- Werlik. (2024). Helsinki: Branding the most functional city in the world. <https://werklig.com/success-stories/helsinki-branding-the-most-functional-city-in-the-world>

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Type. (2022). Typography's lost place in architecture. <https://www.type.ie/blog/typographys-lost-place-in-architecture>
- Concorde (2022). *Add these 5 famous paintings of the MoMA to your must-See list*. <https://www.concordehotelnewyork.com/blog/add-these-5-famous-paintings-of-the-moma-to-your-must-see-list>
- MoMA. (2025). *MoMA PS1*. <https://www.moma.org/>
- Medium. (2018). *The interaction between typography and architecture in Amsterdam*. <https://medium.com/@corinnenakagawa/the-interaction-between-typography-and-architecture-in-amsterdam-7af6c99dc6d6>
- Pentagram. (n.d.). *New Jersey Performing Arts Center*. <https://www.pentagram.com/work/new-jersey-performing-arts-center>
- The Guardian. (2015). *Your favourite city fonts-in pictures*. <https://www.theguardian.com/cities/2015/jan/29/your-favourite-city-fonts-in-pictures>